

Juergen Habermas,
STRUKTURNE SPREMEMBE JAVNOSTI,
Studia Humanitatis, Filozofska fakulteta, ŠKUC,
Ljubljana, 1989, 327 str. Spremnna beseda: Andrej Škrlep

S prevodom Strukturnih sprememb javnosti na knjižne police nismo dobili dela avtorja, ki ga ne bi poznali in ki bi že zaradi tega zaslužil kakšen prevod v slovenski jezik. Juergen Habermas je seveda med slovenskimi družboslovci dobro poznan in vpliven avtor, čeprav se ga ni dosti prevajalo (prevedenih je le nekaj njegovih esejev). Zato se pravzaprav postavlja vprašanje, zakaj prevesti Strukturne spremembe javnosti, ne pa katerega od njegovih poznejših, tudi bolj znanih ter za predstavitev avtorjeve sociološke teorije bolj značilnega dela. No, vsekakor so se pri Studii Humanitatis, ta se ukvarja z izdajanjem klasične humanistične in družboslovne literature, odločili pravilno. Habermasov sociološko zgodovinski oris strukturalnih sprememb javnosti je klasika. Je eno od najbolj reprezentativnih del tiste sociološke usmeritve, ki analizira družbene pojave s teoretskega horizonta civilne družbe in s pojmovnim aparatom, ki se veže na "civilnodružbeni sociološki diskurz", kot na primer javnost- zasebnost, država-družba, legitimnost, reprezentiranje itd. V nekem ožjem pomenu pa je Habermasovo delo klasika tudi za komunikologe, kolikor pač tudi zgodovinsko obravnava problem javnosti in oblike komuniciranja, ki to javnost tudi vzpostavljajo.

To Habermasovo delo je, kot že rečeno, posvečeno sociološko zgodovinskemu orisu in analizi transformacije meščanske javnosti. Pod javnostjo v najširšem pomenu razume Habermas v publiko zbrane posameznike, ki razpravljajo o javnih zadevah in se dogovarjajo o zadevah občega interesa. In vsa Habermasova analiza je posvečena razgrinjanju družbenih, političnih in intelektualnih okoliščin, v katerih se je javnost sploh pojavila, ter odkrivanju značilnosti transformacije v kontekstu procesov modernizacije, ki so pripeljali do sodobnih družbenih in državnih ustrojev. Temu je v začetku dodana podrobna analiza pojma meščanska javnost, še posebej pa predzgodovina tega pojma v predmeščanskih (izraz ni najbolj ustrezen) družbenih formacijah. Skratka, Habermas opiše in analizira spremembe v notranjem ustroju meščanske javnosti, ki se je pojavila v srednjeveških trgovskih mestih kot na trgu zbrana publika zasebnih ljudi, se pozneje preselila v meščanske salone, v literarno javnost, nadaljnjo razvojno pot pa je v liberalnem industrijskem kapitalizmu našla v tisku, političnih strankah in končno v velikih medijskih korporacijah. Habermasova analiza je posvečena **meščanski** javnosti; to pomeni, da je Habermas problematiko formiranja in razvoja javnosti omejil na tako imenovani liberalni model svobodno rezonirajočih zasebnikov, zbranih v publiko v liberalni državi. Nekateri poznejši kritiki njegovega dela so mu zato očitali zanemarjanje tako imenovane plebejske javnosti, ki se je postopoma oblikovala "pod" formo liberalističnih načel svobode združevanja, vendar pa ne proti njej. Ti kritiki zagotovo pozabljajo, da denimo "delavski razred" resda ni bil vključen v model liberalne meščanske javnosti, da pa je svojo "javnost" lahko razvil samo na liberalni predpostavki razmejevanja državnih, javnih in privatnih zadev in seveda na predpostavki svobode združevanja, ki je zajamčena in ustrezno državno pravno kodificirana.

Iz sociološkega zornega kota sta verjetno najbolj zanimiva II. in III. poglavje. V II. poglavju z naslovom Socialne strukture javnosti Habermas razdela konceptualni okvir za

nadaljnjo analizo, in sicer tako, da razmeji posamezna socialna območja v dihotomiji zasebno-javno. V bistvu pa v tem poglavju bolj kot sam pojem javnosti opredeli pojem civilne družbe in subjekte, ki to civilno družbo tvorijo. Vse nadaljnje spremembe v ustroju meščanske javnosti in njen pomen je pač mogoče pripisati spremenjenim razmerjem med državo in civilno družbo. V III. poglavju z naslovom Politične funkcije javnosti pa opiše različne modele funkcioniranja te javnosti, predvsem v odnosu do države. Predstavlja odlično zgodovinsko konkretizacijo v II. poglavju opisanega konceptualnega razmerja civilna družba-država.

Habermasova analiza ni samo to, za kar jo proglaša sam avtor, namreč analiza strukturnih sprememb javnosti. Je precej več, kar pa je lahko tudi njena slabost. Je analiza transformacij moderne družbe (ali družb) iz zornega kota javnosti oziroma razmerja med civilno družbo in državo. In v tem je tudi slabost te knjige. Lahko bi zapisali takole: dlje kot gre Habermas nazaj v zgodovino, boljši je njegov opis, v nekaterih segmentih je to pravi "biser" sociološko zgodovinske analize. Bolj ko pa se približuje sedanjosti, manj je "civilnodružbeni diskurz" sposoben zajeti vso dinamiko in raznovrstnost transformacij moderne družbe, še posebej pa razmerja med družbo in državo. Habermas seveda sam ve, da z modelom liberalne javnosti ni mogoče pojasniti fenomenov sodobnega množičnega komuniciranja, propagande, stapljanja zasebnega in javnega, korporativističnih in neokorporativističnih "družbenih aranžmajev", pa vendar se zdi, da je v njegovem modelu pojasnjevanja le premalo navzoča problematika moči in regulacijskih mehanizmov, da bi lahko ta diskurz ponudil bolj konkretno analizo sodobnih fenomenov in vlogo različnih javnosti v modernih družbah. Teh problemov se loteva v svojem najobsežnejšem delu, v Teoriji komunikativnega delovanja, vendar je vprašanje, ali mu je ta "izvirni greh" iz Strukturnih sprememb javnosti tudi uspelo preseči.

Pavel Gantar